

พหุวัฒนธรรมในสังคมไทยความหลากหลายหรือความแตกแยก Multiculturalism in Thai Society Diversity or Division

คะนอง ปาลิภัทรางกูร

Khanong Palipathrangkoon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email:khanong684@gmail.com

Received: 20 February 2026; Revised: 3 Marc 2026; Accepted: 4 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอโมเดลแปลความต่างสู่พลังร่วม เพื่ออธิบายพลวัตของพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย โดยเสนอข้อค้นพบเชิงแนวคิดว่า ผลลัพธ์ของพหุวัฒนธรรมจะปรากฏเป็นความหลากหลายเชิงสร้างสรรค์ หรือ ความแตกแยก มิได้ขึ้นกับระดับความแตกต่างของผู้คนโดยตรง หากแต่อยู่ที่กระบวนการแปลความต่าง ซึ่งสังคมและรัฐจัดวางให้ความต่างถูกแปลงเป็นทุนร่วมของสาธารณะ หรือถูกผลักให้กลายเป็นเส้นแบ่ง “เรา-เขา” อันนำไปสู่การแบ่งขั้วและการลดทอนความไว้วางใจ โมเดลนี้จึงทำหน้าที่เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงนโยบายและเชิงสถาบัน โดยกำหนดบทบาทของตัวกลาง และเงื่อนไขกำกับ อย่างเป็นระบบ ในเชิงโครงสร้าง D2C เริ่มจากปัจจัยตั้งต้นคือความต่างหลายมิติ ได้แก่ ชาติพันธุ์/ภาษา ศาสนา/ความเชื่อ วิถีชีวิต และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนอัตลักษณ์ร่วมสมัย ซึ่งถือเป็นวัตถุดิบทางสังคมที่สามารถสร้างคุณค่าร่วมได้ เมื่อได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม จากนั้นความต่างจะถูกแปลผ่านกลไก 3 ประการ (3T) ได้แก่ (T1) การยอมรับศักดิ์ศรี เพื่อยับยั้งการตีตราและเพิ่มการยอมรับอัตลักษณ์ (T2) การสร้างพื้นที่ที่ร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพพื้นที่สนทนาและการมีส่วนร่วมข้ามกลุ่ม และ (T3) การต่อรองเชิงสันติ เพื่อสร้างช่องทางไกล่เกลี่ยและเพิ่มความเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมเชิงสังคม ทั้งนี้ ประสิทธิผลของ 3T ถูกกำกับโดยเงื่อนไข 4 ประการ (4C) ได้แก่ ความเสมอภาคเชิงโครงสร้าง คุณภาพการสื่อสารสาธารณะ สมรรถนะพลเมือง และความเข้มแข็งของกลไกสถาบัน/สันติวิธี ผลลัพธ์ของโมเดลทั้งสองทิศทางสำคัญ กล่าวคือ เมื่อ 3T เข้มแข็งและ 4C เอื้อ จะเกิดความหลากหลายเชิงสร้างสรรค์ อันสะท้อนผ่านทุนทางสังคม ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และนวัตกรรมทางสังคมภายใต้ความเป็นธรรม แต่เมื่อ 3T อ่อนแอและ 4C เป็นลบ จะเกิดความแตกแยกเชิงโครงสร้าง โดยเส้นแบ่งเรา-เขาแข็งตัว ทุนทางสังคมถดถอย วาทกรรมเกลียดชังเพิ่ม และความขัดแย้งยกระดับเป็นความเป็นศัตรู การประยุกต์ใช้โมเดลสามารถดำเนินการผ่านการระบุความต่างในพื้นที่ การประเมิน 3T การตรวจสอบ 4C และการออกแบบมาตรการเพื่อเสริมกลไกการแปลความต่างให้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม; ความหลากหลาย; สังคมไทย; ความแตกแยก

Abstract

This academic article proposes the Diversity-to-Cohesion Translation Model (D2C) to explain the dynamics of multiculturalism in Thai society. Conceptually, it argues that the outcomes of multiculturalism—whether manifested as constructive diversity or social fragmentation—do not depend directly on the sheer level of difference among people. Rather, they hinge on a “translation process” through which society and the state configure differences to be transformed either into shared public capital or into a hardened “us–them” boundary that accelerates polarization and erodes social trust. Accordingly, the model serves as an analytical framework for policy and institutional design by systematically specifying the roles of mediating mechanisms and moderating conditions. Structurally, D2C begins with multidimensional diversity inputs, including ethnicity/language, religion/belief, ways of life and local cultural capital, and contemporary identities. These inputs are treated as social raw materials that can generate shared value when governed appropriately. Diversity is then translated through three core mechanisms (3T): (T1) dignity recognition, which curbs stigma and increases acceptance of diverse identities; (T2) common-space formation, which enhances the quality of deliberative arenas and cross-group participation; and (T3) peaceful negotiation, which strengthens mediation channels and public confidence in social justice. The effectiveness of these mechanisms is moderated by four contextual conditions (4C): structural equity, the quality of public communication, civic competence (including critical thinking and digital citizenship), and the strength of institutional and peacebuilding arrangements. The model highlights two primary trajectories. When 3T is robust and 4C is supportive, multiculturalism yields constructive diversity, reflected in stronger social capital, trust, cooperation, and socially innovative practices grounded in fairness. Conversely, when 3T is weak and 4C is adverse, multiculturalism tends toward structural fragmentation, characterized by rigid “us–them” boundaries, declining social capital, the spread of stigmatizing or hateful discourse, and the escalation of disagreements into antagonism. The model can be applied by identifying diversity inputs in a given context, assessing the 3T mechanisms, evaluating the 4C conditions, and designing interventions that reinforce translation capacities to enable equitable and sustainable coexistence.

Keywords: Multiculturalism; Diversity; Thai society; Division

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วิถีชีวิต และระบบคุณค่ามาอย่างยาวนาน โดยความหลากหลายดังกล่าวมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงเชิงประชากร หากยังเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกัน การสื่อสารระหว่างกลุ่ม และการกำหนดความหมายของความเป็นพลเมืองในรัฐสมัยใหม่ งานศึกษาด้านการสื่อสารและอัตลักษณ์ชี้ว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทพหุวัฒนธรรมสัมพันธ์กับกลไกการสื่อสาร การยอมรับ และพื้นที่ในการแสดงตัวตน ซึ่งสามารถนำไปสู่ทั้งการสร้างความสำเร็จร่วมและการตอกย้ำเส้นแบ่งระหว่าง เรา-เขา ได้ (สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง, 2565) ขณะเดียวกัน การทำความเข้าใจพหุวัฒนธรรม ในสังคมไทยยังเกี่ยวพันกับกรอบคิดและการผลิตซ้ำในสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการนิยามความแตกต่างและกำกับจินตภาพความเป็นชาติ (วสันต์ สรรพสุข, 2565)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้ายผู้คน และการสื่อสารดิจิทัล ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยกลับปรากฏเป็นปัญหาเชิงสถานการณ์มากขึ้น ทั้งในมิติความไม่ไว้วางใจ ความอคติ ความเหลื่อมล้ำเชิงโอกาส และความตึงเครียดทางอัตลักษณ์ในพื้นที่สาธารณะ จึงเกิดคำถามสำคัญว่าพหุวัฒนธรรม จะทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการอยู่ร่วมกันบนฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือจะถูกทำให้กลายเป็นเงื่อนไขของความแตกแยกผ่านวาทกรรมและโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม งานวิจัยในบริบทการเรียนการสอนสะท้อนว่า แม้พื้นที่การศึกษาเป็นโอกาสในการฝึกการอยู่ร่วมกัน แต่ความคาดหวังต่อบทบาทผู้สอนและรูปแบบการสื่อสารในชั้นเรียนพหุวัฒนธรรมที่ ไม่สอดคล้องกัน สามารถก่อให้เกิดความตึงเครียดและความรู้สึกแยกตัวได้ (เมตตา วิวิวัฒนานุกูล, 2559) อีกทั้งการออกแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม ความเสมอภาค จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ (ชุดิมา ทศโร ปริญญา ทองสอน และสญา อุระวณิชตระกูล, 2563)

ดังนั้น หลักการและเหตุผลของบทความเรื่อง พหุวัฒนธรรมในสังคมไทยความหลากหลายหรือความแตกแยก จึงมุ่งอธิบายความเป็นมาและความสำคัญของพหุวัฒนธรรมในฐานะทั้งทุนและความท้าทาย วิเคราะห์ปัญหาเชิงสถานการณ์ที่ทำให้ความหลากหลายถูกแปรเป็นความขัดแย้ง/ความห่างเหินทางสังคม และเสนอกรอบพิจารณาที่เน้น (1) การยอมรับความแตกต่างอย่างเสมอภาค (2) การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่ลดอคติและเสริมความเข้าใจร่วม (3) บทบาทของสถาบันโดยเฉพาะการศึกษาในการสร้างพลเมืองร่วมสมัย และ (4) การจัดการความหลากหลายบนฐานความยุติธรรมทางสังคม เพื่อให้ ความหลากหลาย เป็นพลังสร้างสรรค์มากกว่าต้นทุนของ ความแตกแยก

ความหมายพหุวัฒนธรรมสังคมไทย

พหุวัฒนธรรมสังคมไทย หมายถึง สภาพและพลวัตของสังคมที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วิถีชีวิต ประเพณี และระบบคุณค่า ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้พื้นที่ทางสังคมเดียวกัน โดยความหลากหลายนั้น มิใช่เพียงการมีอยู่ของความต่าง แต่รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-การยอมรับ-การจัดการ ที่กำหนดว่า กลุ่มต่าง ๆ จะมีสถานะ เสี่ยง และโอกาสเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะอย่างเท่าเทียมเพียงใด ในบริบทไทย แนวคิดนี้จึงครอบคลุมทั้ง (1) การอยู่ร่วมกันของคนต่างกลุ่มอย่างสันติ (2) การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และอัตลักษณ์ของกันและกัน (3) กลไกทางสังคม/สถาบันที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและลดการกีดกัน และ (4) การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างบรรทัดฐานสาธารณะที่ยอมรับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์

ในมุมมองเชิงการจัดการสังคม พหุวัฒนธรรมสังคมไทยปรากฏอย่างชัดใน พื้นที่ชายขอบ/ชายแดน และ พื้นที่เมือง ที่มีความหลากหลายสูง โดยเฉพาะเมื่อสถาบันทางสังคม (เช่น โรงเรียน ชุมชน องค์กรท้องถิ่น)

ต้องออกแบบนโยบายและกิจกรรมเพื่อให้คนต่างกลุ่ม อยู่ร่วมกันได้จริง ไม่ใช่เพียง อยู่ร่วมกันได้ตามอุดมคติ” งานในวารสาร TCI สะท้อนว่า การสร้างสันติสุขร่วมกันต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วม เป้าหมายร่วม และการยอมรับความแตกต่างเป็นฐาน (ประจวบ ขวัญมั่น และคณะ, 2556) ขณะเดียวกัน เมื่อสังคมมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากขึ้น การคงอยู่ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มิได้แปลว่าปฏิเสธสังคมกระแสหลัก แต่เกิดเป็นการ ผสมผสาน/ต่อรอง ระหว่างวัฒนธรรมกลุ่มตนกับบริบทท้องถิ่นและรัฐ (เทพ รัช สิริฝ่าย, 2567) อีกด้านหนึ่ง การจัดการพหุวัฒนธรรมยังสัมพันธ์กับ การเรียนรู้ตลอดชีวิต/การศึกษา ที่ต้องออกแบบให้ยืดหยุ่นตามบริบทพื้นที่และความแตกต่างของผู้เรียน/ชุมชน (ชวลิต ขอดศิริ วชิรา เครือคำอ้าย และดารณีย์ พยัคฆ์กุล, 2566)

กล่าวโดยสรุปพหุวัฒนธรรมสังคมไทยคือการอยู่ร่วมกันของความหลากหลายที่ต้องมีทั้งการยอมรับเชิงคุณค่าและการจัดการเชิงสถาบัน งานในวารสาร TCI สะท้อนว่า สันติสุขร่วมกันเกิดได้จากการมีส่วนร่วม เป้าหมายร่วม และการออกแบบกิจกรรม/การศึกษาให้สอดคล้องบริบทพื้นที่ ขณะเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์มักดำรงอัตลักษณ์ผ่านการปรับตัวและผสมผสานกับสังคมรอบข้าง ดังนั้น การทำความเข้าใจพหุวัฒนธรรมไทยควรมองทั้งระดับปัจเจก ชุมชน และโครงสร้างนโยบายควบคู่กัน

ความสำคัญของพหุวัฒนธรรมสังคมไทย

พหุวัฒนธรรมสังคมไทย มีความสำคัญในฐานะ เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ของการอยู่ร่วมกันในประเทศที่ประกอบด้วย ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต ความสำคัญดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการยอมรับความแตกต่าง ในเชิงค่านิยม หากแต่ครอบคลุมถึงการออกแบบ กลไกทางสถาบัน (เช่น ระบบการศึกษา การบริหารชุมชน นโยบายสาธารณะ) เพื่อให้ความแตกต่างดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นธรรม ลดการกีดกัน และเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม

ในทางสังคมวิทยา/รัฐศาสตร์ พหุวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคม ที่ช่วยเพิ่มพลังสร้างสรรค์ของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความท้าทาย ที่อาจนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจหรือความขัดแย้ง หากสังคมขาดความรู้ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่สาธารณะสำหรับการเจรจาต่อรองอย่างสันติ ดังนั้น ความสำคัญของพหุวัฒนธรรมสังคมไทยจึงอยู่ที่การพัฒนา สมรรถนะพลเมือง ให้รู้เท่าทันความต่าง เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสามารถแก้ปัญหาสาธารณะร่วมกันได้ โดยอาศัยการเรียนรู้และการจัดการเชิงระบบเป็นฐาน

อัปดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2565) ชี้ว่า ความเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม ต้องอาศัยชุดความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้คนเข้าใจความหลากหลายอย่างมีเหตุผล ลดอคติ และสร้างการอยู่ร่วมกันบนฐานการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี ความสำคัญจึงอยู่ที่การทำให้สังคมมี กรอบคิด และ ทักษะ สำหรับปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมในชีวิตจริง ปารมี สิงห์โคชัย (2560) เน้นว่าห้องเรียนจำนวนมากเป็น ห้องเรียนพหุวัฒนธรรม โดยธรรมชาติ การจัดการเรียนรู้ที่ตีจึงสำคัญต่อการสร้างสันติภาพระดับจุลภาค ตั้งแต่วัยปฐมวัย ผ่านการสอนให้เห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสะท้อนว่า พหุวัฒนธรรมเป็นฐานของการพัฒนาทุนมนุษย์และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน

ชุมศักดิ์ อินทรรัช (2557) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาในพื้นที่ชายขอบที่มีความหลากหลาย โดยประเด็นพหุวัฒนธรรมสัมพันธ์กับ ความเสมอภาคทางโอกาส และคุณภาพการศึกษา หากระบบไม่เข้าใจบริบทชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมเสี่ยงทำให้ความเหลื่อมล้ำถูกผลิตซ้ำ ดังนั้นพหุวัฒนธรรมจึงเป็นหัวใจของการออกแบบการศึกษาให้เท่าทันบริบทจริง ประจวบ ขวัญมั่น และคณะ (2556) เสนอว่าในพื้นที่หลากหลายทางวัฒนธรรม ความสำคัญของพหุวัฒนธรรมสะท้อนผ่านการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคม ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเน้นเป้าหมายร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชน และ

การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่า พหุวัฒนธรรมเป็นโจทย์เชิงการจัดการเพื่อสร้างสันติสุข ไม่ใช่เพียงคำอธิบายความต่างเท่านั้น

สรุปได้ว่า พหุวัฒนธรรมสังคมไทยมีความสำคัญทั้งในมิติการลดความขัดแย้ง การสร้างพลเมือง คุณภาพ และการทำให้สถาบันสาธารณะตอบสนองต่อความหลากหลายอย่างเป็นธรรม งานในวารสาร TCI ชี้ว่า การศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกลไกหลักในการพัฒนาทักษะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตั้งแต่ระดับห้องเรียนไปจนถึงระดับนโยบาย เมื่อสังคมจัดการความต่างได้ดี ความหลากหลายจะกลายเป็นพลังสร้างสรรค์ และเพิ่มความมั่นคงทางสังคมโดยรวม

ความหมายความหลากหลาย

ความหลากหลาย หมายถึง สภาวะและองค์ประกอบของความแตกต่าง ที่ดำรงอยู่ในหน่วยสังคมเดียวกัน (เช่น ห้องเรียน ชุมชน องค์กร หรือสังคมโดยรวม) โดยความต่างนั้นอาจปรากฏทั้งในมิติ เชิงอัตลักษณ์ (เพศ/สภาพเพศ อายุ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม) และมีติ เชิงประสบการณ์-ความคิด-ค่านิยม (โลกทัศน์ ทักษะวัฒนธรรม รูปแบบการเรียนรู้ วิธีสื่อสาร และบรรทัดฐาน) ความหลากหลายจึงไม่ใช่เพียงการมีความต่างอยู่ร่วมกัน หากยังรวมถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างกลุ่ม การยอมรับ/การกีดกัน และกลไกทางสังคมที่ทำให้ความต่างนั้นก่อผลเชิงบวกหรือเชิงลบต่อการอยู่ร่วมกัน

ในบริบทไทย แนวคิดความหลากหลาย มักถูกอธิบายผ่านพื้นที่ที่มีความต่างสูง เช่น ห้องเรียนพหุวัฒนธรรม พื้นที่ชายขอบ หรือประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศ โดยงานวิชาการในวารสาร TCI ชี้ว่า การทำความเข้าใจความหลากหลายที่ลึกซึ้งควรเห็นอย่างน้อย 3 ประเด็นร่วมกัน ได้แก่ (1) ความต่างในฐานะความจริงทางสังคม ที่ต้องรับรู้และจัดการ (2) ความต่างในฐานะสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ต้องเคารพ และ (3) ความต่างในฐานะบริบทเชิงสถาบัน ที่ส่งผลต่อโอกาส/ความเสมอภาค (เช่น การศึกษา) หากสังคมขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะการอยู่ร่วมกัน ความหลากหลายอาจถูกตีความเป็นความแปลกแยกหรือความขัดแย้ง แต่หากมีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการที่เหมาะสม ความหลากหลายจะกลายเป็นฐานของสันติภาพ ความคิดสร้างสรรค์ และความเป็นธรรมทางสังคม (ปารมี สิงห์เดโชชัย, 2560 และ ชุมศักดิ์ อินทรรัชต์, 2557)

อัปดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2565) อธิบายว่า ความหลากหลาย ในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องถูกทำความเข้าใจผ่าน ชุดความรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อให้พลเมืองมีกรอบคิดที่เท่าทันความต่าง ลดอคติ และใช้เหตุผลอยู่ร่วมกันได้ ความหลากหลายจึงเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่เคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของกันและกัน ปารมี สิงห์เดโชชัย (2560) ชี้ว่า ความหลากหลาย ปรากฏชัดในห้องเรียนซึ่งผู้เรียนมีความแตกต่างหลายด้าน ทำให้ครูต้องออกแบบการเรียนรู้เพื่อสร้างสันติภาพ โดยเน้นการเห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น การยอมรับความต่าง และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สะท้อนว่า ความหลากหลายเป็นทั้งบริบทและเป้าหมายของการพัฒนาทักษะอยู่ร่วมกัน

ชุมศักดิ์ อินทรรัชต์ (2557) เน้นว่า ความหลากหลาย ในพื้นที่ชายขอบสัมพันธ์กับความเสมอภาคทางโอกาสทางการศึกษา หากระบบการศึกษามองข้ามวัฒนธรรมท้องถิ่นและบริบทชาติพันธุ์ อาจทำให้เกิดการเข้าถึงบริการสาธารณะที่ไม่เท่าเทียม ดังนั้น ความหลากหลายจึงต้องถูกแปลงเป็นแนวทางจัดการเชิงระบบเพื่อความเป็นธรรม อารีวัลย์ บุญยัง และสรร ถวัลย์วงศ์ศรี (2564) เสนอภาพความหลากหลายผ่านมิติ ความหลากหลายทางเพศ โดยชี้ว่าการสร้างความเข้าใจเรื่องความต่างสามารถพัฒนาได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วม เช่น ละครสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยคลี่คลายกรอบคิดแบบเหมารวม และทำให้เกิดการยอมรับอัตลักษณ์ที่แตกต่างบนฐานสิทธิ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สรุปได้ว่า ความหลากหลายคือสภาวะของความแตกต่างหลายมิติที่อยู่ร่วมกันในหน่วยสังคมเดียวกัน และมีความหมายเชิงความสัมพันธ์ด้านการยอมรับ-การกีดกัน-ความเสมอภาค งานวิชาการในวารสาร TCI ซึ่งว่าการจัดการความหลากหลายต้องอาศัยการเรียนรู้ และ กลไกเชิงสถาบัน โดยเฉพาะการศึกษา เพื่อสร้าง ทักษะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดอคติ และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อจัดการได้เหมาะสม ความหลากหลายจะเป็นฐานของสังคมที่เป็นธรรมและอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ความสำคัญของความหลากหลาย

ความหลากหลาย มีความสำคัญเชิงวิชาการในฐานะเงื่อนไขพื้นฐานของการดำรงอยู่ร่วมกัน ภายในสังคม องค์กร และสถาบันต่าง ๆ เพราะหน่วยสังคมในโลกจริงประกอบด้วยผู้คนที่แตกต่างกันทั้งมิติอัตลักษณ์ (เช่น วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เพศ/สภาพเพศ) และมิติประสบการณ์-โลกทัศน์-รูปแบบการเรียนรู้ ความหลากหลายจึงมีสถานะเป็นทั้งข้อเท็จจริงทางสังคม และ ตัวแปรเชิงโครงสร้าง ที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ การเข้าถึงโอกาส และคุณภาพของการอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน

ในมิติการพัฒนาคนและสังคม ความหลากหลายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้าง สันติภาพเชิงปฏิบัติ เพราะการยอมรับความแตกต่างช่วยลดอคติและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากการเหมารวม ขณะเดียวกัน ความหลากหลายยังเป็นฐานของ ความเป็นธรรม เนื่องจากทำให้สถาบันต่าง ๆ ต้องพัฒนากลไก และแนวทางที่รองรับความแตกต่างอย่างเท่าเทียม เช่น การออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องบริบท ผู้เรียนหลายกลุ่ม (ปารมี สิงห์โตไชชัย, 2560) หรือการจัดการศึกษาในพื้นที่ชายขอบที่ไม่ทำให้ความเหลื่อมล้ำ ถูกผลิตซ้ำ (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2557) นอกจากนี้ ในมิติพลเมือง ความหลากหลายมีความสำคัญต่อการพัฒนา ทักษะการอยู่ร่วมกันผ่าน “ชุดความรู้ทางวัฒนธรรม” และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นหัวใจของ สังคมประชาธิปไตย (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, 2565)

สรุปได้ว่า ความหลากหลายมีความสำคัญเพราะเป็นเงื่อนไขจริงของสังคมและสถาบันที่ประกอบด้วย ผู้คนแตกต่างกันหลายมิติ งานในวารสาร TCI ซึ่งว่าความหลากหลายเกี่ยวข้องกับการสร้างพลเมืองที่เคารพสิทธิ ลดอคติ และพัฒนาทักษะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะผ่านระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้เชิงมี ส่วนร่วม หากจัดการอย่างเหมาะสม ความหลากหลายจะเพิ่มคุณภาพการอยู่ร่วมกันและความเป็นธรรมใน สังคม

ความหมายความแตกแยก

ความแตกแยก หมายถึง ภาวะเสื่อมถอยของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและความไว้วางใจร่วมกัน ภายในกลุ่ม/ชุมชน/สังคม จนทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับความคิด ค่านิยม อัต ลักษณ์ ผลประโยชน์ และเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยความแตกแยกมักปรากฏผ่าน (1) การนิยาม เรา-เขา ที่ แข็งตัว (2) การสื่อสารที่กระตุ้นอารมณ์และสร้างความชอบธรรมให้ความเกลียดชัง (3) การลดทอนพื้นที่ สนทนาแบบเหตุผลร่วม (dialogue) และ (4) การขาดกลไกจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ส่งผลให้ทุนทาง สังคม (social capital) และความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอ่อนแรงลง

ในมิติการเมืองและสังคมร่วมสมัย งานในวารสาร TCI สะท้อนว่า ความแตกแยก ไม่ได้เกิดจากการมี ความเห็นต่างเพียงอย่างเดียว แต่เกิดเมื่อความเห็นต่างถูกทำให้ กลายเป็นความเป็นศัตรู ผ่านกระบวนการ สื่อสารและการต่อสู้เชิงอำนาจ จนกระทบความสามัคคีและความสงบเรียบร้อยของสังคม (สุทัศน์ ประทุมแก้ว พระมหาตะวัน พิมพทอง และพระมหาธงชัย ธรรมทวี, 2565) ขณะเดียวกัน ความแตกแยกในระดับชุมชน/ องค์กรสามารถคลี่คลายได้หากมีกระบวนการบริหารจัดการความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยที่เน้นสันติวิธีและ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ (เจริญชัยกุลวัฒนาพร, 2564) และในระดับสังคม ความแตกแยกมักสัมพันธ์กับ

ความไม่เท่าเทียมและความขัดแย้งทางความคิดที่สะสม จนกระทบการพัฒนาเยาวชนและการทำงานของสถาบันหลักทางสังคม (จันทนา อุดม และคณะ, 2559)

สรุปได้ว่า ความแตกแยกคือภาวะที่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและความไว้วางใจร่วมกันเสื่อมถอยจนเกิดการแบ่งฝ่ายอย่างแข็งตัว งานในวารสาร TCI ชี้ว่าความแตกแยกมักถูกเร่งด้วยการสื่อสารที่ยั่วยุหรือขาดจริยธรรม โดยเฉพาะในประเด็นการเมืองและโลกออนไลน์ ขณะเดียวกัน ความแตกแยกสามารถบรรเทาได้ผ่านสันติวิธี การเจรจา/สุนทรียสนทนา และบทบาทของสถาบันหลักทางสังคมในการสร้างพื้นที่ร่วมและความร่วมมือ

ความสำคัญของความแตกแยก

ความแตกแยก มีความสำคัญเชิงวิชาการและเชิงนโยบายในฐานะ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่บั่นทอนทุนทางสังคม ความไว้วางใจ และความสามารถของสังคมในการร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อสังคมเกิดการแบ่งฝ่ายอย่างแข็งตัว (polarization) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมักเปลี่ยนจากการแลกเปลี่ยนเหตุผลไปสู่การปะทะเชิงอารมณ์และอัตลักษณ์ ส่งผลให้การตัดสินใจสาธารณะมีต้นทุนสูงขึ้น เกิดความยากลำบากในการสร้างฉันทามติ และทำให้กลไกประชาธิปไตย/ธรรมาภิบาลทำงานได้ลดลง

ในเชิงการจัดการสังคม ความแตกแยกเป็นตัวเร่ง ให้ปัญหาเดิม (เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม ความขัดแย้งทางความคิด) ทวีความรุนแรงขึ้น เพราะการแบ่งกลุ่มทำให้เกิดการตีตรา การเหมารวม และการสร้างความชอบธรรมต่อการกีดกันฝ่ายอื่น โดยเฉพาะในยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่การสื่อสารทางการเมืองสามารถแพร่กระจายอย่างรวดเร็วและขยายความเป็นขั้วได้ง่าย หากขาดกรอบจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (มัลลิกา บุญมีตระกูลมหาสุข, 2565) ขณะเดียวกัน ความแตกแยกยังมีความสำคัญในมิติการพัฒนาเยาวชนและสถาบันหลักทางสังคม เพราะบรรยากาศการแบ่งฝ่ายส่งผลต่อการเรียนรู้ค่านิยมสาธารณะและความสามารถในการอยู่ร่วมกันบนฐานความเคารพและเหตุผล (จันทนา อุดม & หะริน สัจเจย์, 2559)

ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจความแตกแยก จึงสำคัญต่อการออกแบบมาตรการลดความขัดแย้งอย่างสันติ การสร้างพื้นที่สนทนาเชิงเหตุผล และการพัฒนากลไกจัดการความขัดแย้งในองค์กร/ชุมชน เพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่เห็นต่าง

บทสรุป

พหุวัฒนธรรมเป็นสภาพความจริงทางสังคม ของไทยที่ประกอบด้วยความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ร่วมสมัย ซึ่งสามารถเป็นพลังเชิงบวกได้เมื่อความแตกต่างถูกยอมรับในฐานะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และถูกจัดการผ่านกลไกสาธารณะที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ในมุมนี้ ความหลากหลายมิใช่เพียงการอยู่ร่วมกันแบบผิวเผิน แต่หมายถึงการสร้างพื้นที่ร่วม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเคารพกัน และการตอรองเชิงสันติ เพื่อให้คนต่างกลุ่มสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนไปพร้อมกับความเป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม บทความชี้ให้เห็นว่า ความหลากหลายอาจแปรเปลี่ยนเป็นความแตกแยก ได้เมื่อความต่างถูกทำให้แข็งตัวเป็นเส้นแบ่ง “เรา-เขา” และถูกเร่งให้เป็นความเป็นศัตรูด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงวาทกรรม เช่น ความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงทรัพยากรไม่เท่าเทียม การตีตราเหมารวม และการสื่อสารสาธารณะที่กระตุ้นอารมณ์มากกว่าการใช้เหตุผล โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมสื่อดิจิทัลที่ทำให้ข้อมูลไหลเวียนรวดเร็วและง่ายต่อการขยายความเป็นขั้ว หากขาดวัฒนธรรมการสื่อสารที่รับผิดชอบและขาดกระบวนการจัดการ

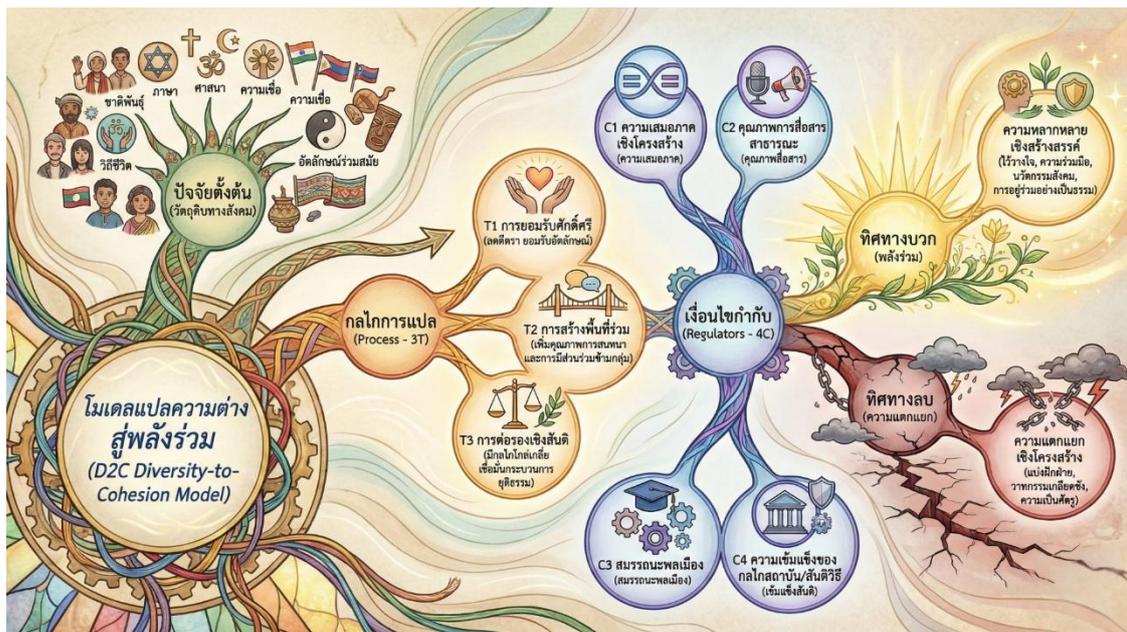
ความขัดแย้งอย่างสันติ ความต่างจะไม่ถูกแปล ให้เป็นความร่วมมือ แต่จะกลายเป็นแรงผลักดันให้ทุนทางสังคมและความไว้วางใจร่วมกันถดถอย

บทสรุปเสนอว่า คำถาม ความหลากหลายหรือความแตกแยก ไม่ใช่ทางเลือกแบบตัดขาด หากเป็นผลลัพธ์ที่ขึ้นกับการจัดการพหุวัฒนธรรมของสังคมและรัฐ กล่าวคือ พหุวัฒนธรรมจะนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคมเมื่อมีนโยบายและสถาบันที่รับรองความเสมอภาค เปิดพื้นที่สนทนาเชิงเหตุผล และพัฒนาสมรรถนะพลเมืองให้เข้าใจความต่างอย่างรู้เท่าทัน ขณะเดียวกันต้องมีกลไกไกล่เกลี่ย/สันติวิธีและการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมเพื่อป้องกันการตีตราและลดการแบ่งขั้ว เมื่อสังคมทำให้ความต่างอยู่ร่วมได้อย่างเป็นธรรม ความหลากหลายจะกลายเป็นทรัพยากรเชิงสร้างสรรค์มากกว่าจะเป็นชนวนของความแตกแยก

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลแปลความต่างสู่พลังร่วม (D2C Diversity-to-Cohesion)

D2C Model เสนอว่า พหุวัฒนธรรม จะนำไปสู่ ความหลากหลายเชิงสร้างสรรค์ หรือ ความแตกแยก ไม่ได้ขึ้นกับระดับความต่าง โดยตรง แต่ขึ้นกับ กระบวนการแปลความต่าง ที่สังคม/รัฐจัดวางให้ความต่างกลายเป็นทุนร่วม หรือถูกผลักให้เป็นเส้นแบ่งเรา-เขา โมเดลนี้จึงใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงนโยบายและสถาบัน โดยระบุทั้งตัวกลาง และ เงื่อนไขกำกับ อย่างชัดเจน

โครงสร้างโมเดล เริ่มจาก ปัจจัยตั้งต้น คือความต่างหลายมิติ (ชาติพันธุ์/ภาษา ศาสนา/ความเชื่อ วิถีชีวิต/ทุนวัฒนธรรม อัตลักษณ์ร่วมสมัย) ซึ่งถือเป็นวัตถุดิบทางสังคม จากนั้นความต่างจะถูกแปลผ่าน 3 กลไก (3T) ได้แก่ (T1) การยอมรับศักดิ์ศรี—ลดการตีตราและเพิ่มการยอมรับอัตลักษณ์ (T2) การสร้างพื้นที่ร่วม—เพิ่มคุณภาพพื้นที่สนทนาและการมีส่วนร่วมข้ามกลุ่ม และ (T3) การต่อรองเชิงสันติ—มีกลไกลี่เกลี่ยและความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสังคม ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของ 3T ถูกกำกับโดย 4 เงื่อนไข (4C) คือ ความเสมอภาคเชิงโครงสร้าง คุณภาพการสื่อสารสาธารณะ สมรรถนะพลเมือง และความเข้มแข็งของกลไกสถาบัน/สันติวิธี

ผลลัพธ์ ของโมเดลมีสองทิศ เมื่อ 3T สูง และ 4C เอื้อ จะนำไปสู่ ความหลากหลายเชิงสร้างสรรค์ (ความไว้วางใจ ความร่วมมือ นวัตกรรมทางสังคม และการอยู่ร่วมอย่างเป็นธรรม) แต่เมื่อ 3T ต่ำ และ 4C เป็น

ลบ จะเกิด *ความแตกแยกเชิงโครงสร้าง* (เส้นแบ่งเรา-เขาแข็งตัว ทูตทางสังคมถดถอย วาทกรรมเกลียดชังเพิ่ม และความขัดแย้งยกระดับเป็นความเป็นศัตรู) การประยุกต์ใช้ทำได้โดยระบุความต่างในพื้นที่ ประเมิน 3T ตรวจ 4C และออกแบบมาตรการเพื่อเสริม T และปรับ C ให้เอื้อต่อการอยู่รวมอย่างเป็นธรรม.

เอกสารอ้างอิง

- จันทนา อุดม. (2559). สถาบันหลักทางสังคมกับการพัฒนาเยาวชน. *Phranakhon Rajabhat Research Journal: Humanities and Social Sciences* 11(2) 227-237.
- เจริญชัย กุลวัฒนาพร. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการความขัดแย้งในองค์กร. *วารสารวิจัยวิชาการ* 4(3) 283-296.
- ชวลิต ขอดศิริ วชิรา เครือคำอ้าย และ ดารณีย์ พยัคฆ์กุล. (2566). การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ* 8(1) 176-192.
- ชุมศักดิ์ อินทรภักษ์. (2557). การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่าโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย* 6(1) 7-14.
- ชุตินา ทศโร ปริญา ทองสอน และ สฎายู ธีระวิชิตระกุล. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคมพหุวัฒนธรรมในรายวิชาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา* 15(2) 135-143.
- เทพภักษ์ สุริฝ้าย. (2567). การดำรงชาติพันธุ์ของชาวไทตาดในบริบทความหลากหลายทางชาติพันธุ์. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ* 9(3) 616-633.
- ประจวบ ขวัญมั่น และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตชายแดนไทย-พม่า. *Journal of Education and Innovation* 15(5) 124-135.
- ปารมี สิงห์เดโชชัย. (2560). ห้องเรียนพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติภาพในเด็กปฐมวัย. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์* 32(2) 65-72.
- มัลลิกา บุญมีตระกูลมหาสุข. (2565). การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารปรัชญาปริทัศน์* 27(2) 63-81.
- เมตตา วิวิวัฒนานุกุล. (2559). คุณลักษณะ บทบาท และรูปแบบการสื่อสารของผู้สอนในมหาวิทยาลัยที่ถูกคาดหวังในบริบทการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์* 34(1) 107-132.
- วสันต์ สรรพสุข. (2565). การวิเคราะห์กระบวนการทัศน์และภาพแทน “พหุวัฒนธรรม” ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย (พ.ศ. 2503-2560). *วารสารมังรายสาร* 10(2) 1-16.
- สุจิตรา เปลียนรุ่ง. (2565). อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ในพหุวัฒนธรรมและการสื่อสาร. *วารสารศาสตร์* 15(1) 198-228.
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว พระมหาตะวัน พิมพ์ทอง และ พระมหาธงชัย ธรรมทวี. (2565). พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทย. *วารสาร มจร อุบล ปริทรรศน์* 7(3) 30-41.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2564). ชุดความรู้ทางวัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารวิจัย*

สังคมและปริทัศน์ 44(1) 129–163.

อารีวัลย์ บุญยัง และ สรร ถวัลย์วงศ์ศรี. (2564). ละครสร้างสรรค์เพื่อสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางเพศ. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 27(4) 184–191.